

Kort version

Vision om en frisk Östersjö

Trots ambitiösa mål, konventioner och direktiv om ett hållbart fiske, minskad övergödning och en giftfri miljö är Östersjön allt annat än ett friskt hav. Men, det finns hopp! Vi på BalticWaters har utarbetat en vision om en frisk Östersjö baserat på nuvarande kunskapsläge och intervjuer med forskare inom olika ämnesområden. Genom realistiska mål, omsättning av dagens vetenskap i konkreta åtgärder och ett långsiktigt arbete för ett mer hållbart samhälle, kan Östersjön tillfriskna.

Viktigare än någonsin att värna Östersjön

Östersjön är ett unikt inlandhav på många sätt, och har förhållandevis få arter jämfört med andra stora hav. Arterna som ursprungligen kan komma från sött eller salt vatten har anpassat sig till Östersjöns bräckta vatten och den unika livsmiljö som vårt inlandhav erbjuder. Det faktum att Östersjön har få arter innebär att ekosystemet är särskilt känsligt. Om en art slås ut är det inte säkert att en annan art kan ersätta dess funktion i ekosystemet. Ekosystemets motståndskraft mot störningar är därför lågt. Inlandhavet är samtidigt utsatt för ett stort mänskligt tryck från över 90 miljoner människor som bor och verkar i avrinningsområdet. Vårt avtryck kommer från många sektorer som alla påverkar havet på olika sätt: jordbruk, skogsbruk, industrier, sjöfart, fiske mm. Utöver mänskliga aktiviteter påverkas Östersjön och dess ekosystem också av klimatförändringar.

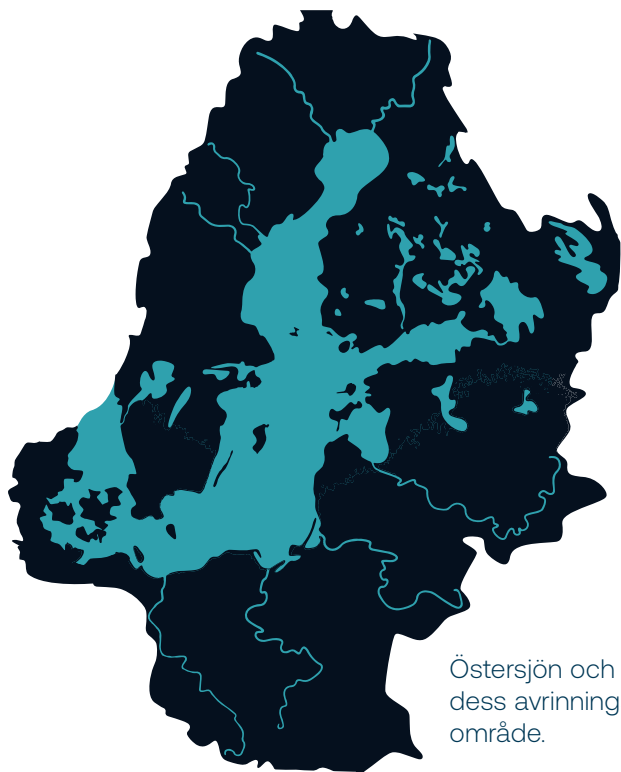
Det är viktigare än någonsin att återställa och värna ekologiska strukturer och funktioner så att Östersjön får bättre motståndskraft (resiliens) mot det pågående trycket som havet utsätts för – annars ökar risken för oåterkalleliga förändringar i ekosystemet. I förvaltningen av havet måste hänsyn tas till Östersjöns unika egenskaper, det hårda mänskliga trycket och att klimatförändringar påverkar arters utbredningsmönster och livsvillkor. Det finns goda exempel där åtgärder bidragit till att fiskbestånd och habitat återuppbyggts, vilket vi kan dra lärdomar av. Även om det finns kunskapsluckor om Östersjöns ekosystem så finns det tillräckligt med kunskap för att agera kraftfullt och resolut.

Det går inte att få tillbaka en Östersjömiljö som den var under förra seklet. Ett ekosystem är i ständig förändring och dagens Östersjö präglas av människans påverkan på havet genom tillförsel av miljögifter, övergödning och utfiskning. Genom ett aktivt och långsiktigt arbete med åtgärder som tar utgångspunkt i bästa tillgängliga kunskap går det att vända den negativa utvecklingen och gå i riktning mot en frisk Östersjö.

Vision om en frisk Östersjö och vägen framåt

Vad är då en frisk Östersjö – vad är rimligt och möjligt att sträva efter? BalticWaters har med utgångspunkt i kunskapsläget och ett intervjumaterial med forskare inom olika forskningsområden utarbetat en vision om hur en frisk Östersjö kan se ut, med huvudfokus på våra kommersiella fiskbestånd, övergödning och miljögifter. En realistisk bild av en framtida Östersjö är viktig att formulera för att motivera och beskriva allt åtgärdsarbete som behöver genomföras.

Baserat på tre valda fokusområden – fiske, övergödning och miljögifter – har vi formulerat en vision som beskriver en frisk och välmående Östersjö inom respektive område, samtidigt som vi lyfter fram de viktigaste åtgärderna för att nå visionen.

Östersjön och dess avrinningsområde.

Fiske

VÅR VISION ”I en frisk Östersjö har fiskpopulationerna en naturlig storleksstruktur, med många stora fiskar och en bibehållen naturlig utbredning, där olika bestånd finns representerade i sina naturliga livsmiljöer, i en omfattning som gör dem livskraftiga.”

STATUS Sättet på vilket fiskekvoter sätts idag fungerar inte – flera av Östersjöns kommersiella bestånd har antingen kollapsat eller uppvisar tydliga tecken på stress.

ÅTGÄRDER Fiskeriförvaltningen måste reformeras i grunden om vi ska återfå livskraftiga bestånd. Vi behöver:

- Inom EU verka aktivt för att motverka överfiske och i grunden ändra fiskeriförvaltningen.
- Minska fiskekvoterna och sluta maximera uttaget för enskilda arter.
- Beakta ålders- och storleksstruktur hos bestånden vid kvotsättningen.
- Ta hänsyn till den genetiska kunskapen om fiskars olika bestånd i besluten om fisketryck.
- Tillämpa ekosystemansatsen i fiskeriförvaltningen, dvs. i stället för att förvalta enskilda bestånd behöver hänsyn tas till interaktioner mellan arter och effekter av fisket på ekosystemet.
- Införa fiskeförbud i marina skyddade områden.
- Flytta ut trålgränsen längs hela ostkusten för att skydda lekande fisk.
- Skapa förutsättningar så att en större andel av fångsten går till humankonsumtion.
- Tillsammans med Finland ta ett gemensamt initiativ för att minska fisketrycket i Bottniska viken.
- Säkerställa en fungerande kontroll av fisket i Östersjön.
- Sluta med nationella bränslesubventioner till fisketrålare och inom WTO verka för ett stopp av bränslesubventioner till fisket.

Övergödning

VÅR VISION ”I en frisk Östersjö är havet mindre påverkat av övergödning än i dag, vilket innebär mindre blomningar av mikroskopiska alger på våren och cyanobakterier på sommaren samt att utbredningen av syrefria bottnar är mindre omfattande. Kust- och vikekosystemen har klarare vatten och vegetationen är varierad, med alger och kärlväxter som har en måttlig påväxt av fintrådiga alger. Syrefria områden vid kusten är små och begränsade och styrs i stor utsträckning av naturliga säsongvariationer, bottenfaunan är rik och det finns gott om rovfisk.”

STATUS Omfattande insatser har gjorts för att begränsa utsläppen av näringsämnen till Östersjön. Det har gett resultat men vårt innanhav är fortfarande tydligt påverkat av övergödningen vilket avspeglas i tillståndet för många arter och deras livsmiljöer inom flera områden i Östersjön. Det gäller såväl i den öppna vattenmassan, i kustområden, som nära havsbotten.

ÅTGÄRDER För att minska övergödningens effekter behöver vi arbeta långsiktigt med att begränsa utsläppen från såväl punktkällor som diffusa utsläpp. Vi behöver:

- Inom EU verka aktivt för att motverka överfiske och i grunden ändra fiskeriförvaltningen.
- Uppgradera reningsverken och bygga nya runt Östersjön.
- Minska näringsutsläppen från jordbruket – och göra det lönsamt att använda organiskt gödselmedel.
- Platsanpassa åtgärderna vid kusten och i vikar för att få till stånd kostnadseffektiva åtgärder.
- Hitta effektiva åtgärder för att komma till rätta med internbelastningen dvs förebygga utbredningen av syrefattiga bottnar där risken är stor att fosfor frigörs från botten sediment till vattnet.
- Förbättra luftkvaliteten – det är också bra för vattenmiljön.
- Arbeta för att rovfiskbestånden åter blir livskraftiga vilket kan motverka övergödningens effekter.
- Såväl nationellt som internationellt föra en jordbrukspolitik som ger minskade näringsutsläpp.
- Ta fram ändamålsenliga miljöstöd och ställa krav – inte bygga systemet på frivillighet.
- Stimulera det lokala arbetet för att få till stånd fungerande åtgärder. Det kan exempelvis handla om rening av enskilda avlopp.
- Inkludera hästgödsel i beräkningar om näringsbelastningen till Östersjön och öka kunskapen om hur gödseln ska hanteras för att minska läckaget till Östersjön.

Miljögifter

VÅR VISION ”Starka bestånd av toppkonsumenter (exempelvis säl och örn) i god kondition är tecken på en frisk Östersjö. Fisken är säker att äta då nivåerna av miljögifter är lägre än i dag.”

STATUS Koncentrationerna av ett antal kända miljögifter som DDT och PCB, har minskat i Östersjön sedan 1970- och 1980-talet – samtidigt som andra ämnen tillkommit. Många ämnen är svårnedbrytbara och finns länge kvar i vår miljö, även efter att de har förbjudits. Med anledning av höga halter av miljögifter i fet fisk från Östersjön har Livsmedelsverket utfärdat särskilda kostråd.

ÅTGÄRDER För att minska koncentrationerna av miljöfarliga ämnen i Östersjön behöver vi:

- Begränsa förekomsten av miljöfarliga ämnen genom förbud och skärpt lagstiftning. Sverige bör agera kraftfullt för att skärpa EU-förordningen REACH.
- Uppgradera reningsverken för att minska utsläppen av läkemedelsrester och andra miljögifter.
- Ta hand om ”gamla synder” dvs. sanera förorenade sediment, fiberbankar och hamnar.
- Beakta hur miljögifter i sediment kan frigöras vid syrebrist.
- Driva ett internationellt arbete för att begränsa spridningen av luftburna miljögifter.

På lång sikt är en omställning till ett mer hållbart samhälle helt avgörande i arbetet mot en friskare Östersjö. Det handlar exempelvis om att fasa ut fossila bränslen inom alla sektorer, sluta kretsloppen inom tillverkningsindustrin och jordbruket samt ändra våra konsumtionsmönster. Samhället behöver genomsyras av ett kretsloppstänkande, där man tillämpar en cirkulär ekonomi i praktiken. Om vi ska minska förekomsten av miljögifter behöver vi utveckla hållbara kemikalier för framtida användning.

Om vi ska kunna upptäcka förändringar i Östersjöns ekosystem och följa förekomsten av kända och nya miljögifter behöver vi stärka miljöövervakningen. Miljöövervakningen är också avgörande för att visa vilka åtgärder som fungerar.

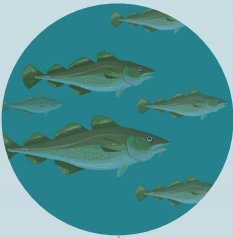
Det är viktigt att behålla motivationen för att begränsa övergödningen – såväl hos den enskilda lantbrukaren, som hos myndigheter och våra politiker – detta trots att man i vissa områden inte ser effekter i närtid. Åtgärdsarbetet för en frisk Östersjö måste vara långsiktigt, uthålligt och finansierat, om det ska bli av, oavsett om det gäller fiske, eller begränsningen av utsläpp av miljögifter och näringsämnen. För att det på lång sikt ska bli bättre måste man hitta viljan att satsa på kort sikt!

Det här är en sammanfattning av rapporten **Vision om en frisk Östersjö**. Du hittar den i sin helhet på vår hemsida WWW.BALTICWATERS.ORG

Visionen om en frisk Östersjö

Fiskpopulationerna har en naturlig storleksstruktur.

Fisken är säker att äta då nivåerna av miljögifter är betydligt lägre än i dag.

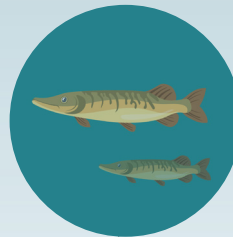
Måttligt tillflöde av näringsämnen.

Starka bestånd av toppkonsumenter.

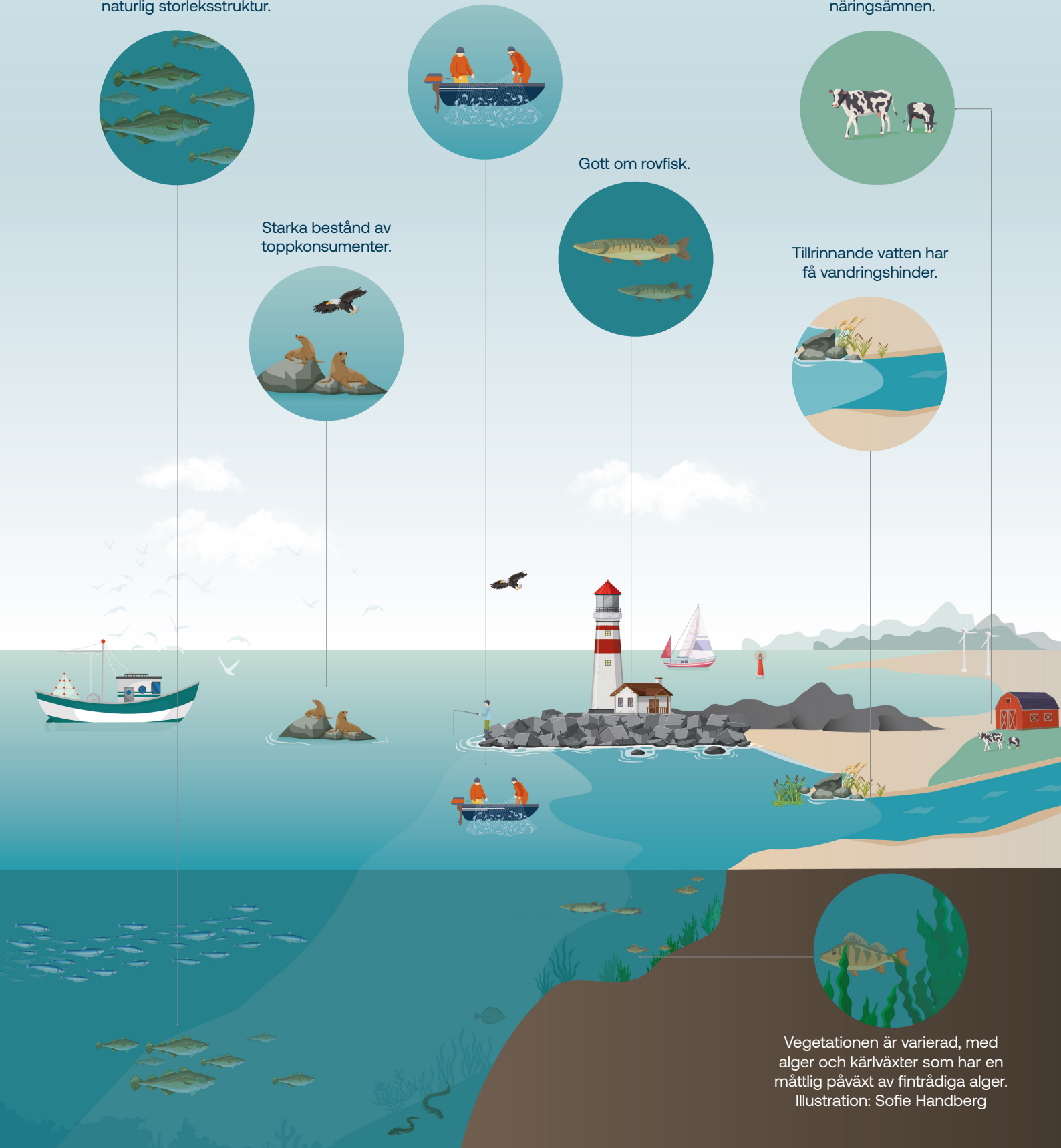
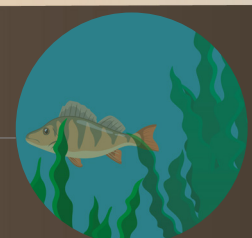
Gott om rovfisk.

Tillrinnande vatten har få vandringshinder.

Vegetationen är varierad, med alger och kärlväxter som har en måttlig påväxt av fintrådiga alger.
Illustration: Sofie Handberg

Om BalticWaters

BalticWaters är en oberoende stiftelse som arbetar med att förbättra Östersjöns miljö. Stiftelsen genomför storskaliga, åtgärdsorienterade miljöprojekt och bedriver tillämpad forskning för att visa vilka åtgärder som kan bidra till ett friskare hav och livskraftiga fiskbestånd. Projekten genomförs på land, längs kusten och i havet. BalticWaters verkar också för att utveckla och sprida kunskap om Östersjöns miljö till allmänhet, myndigheter och beslutsfattare. Målet är att öka kunskapen om de utmaningar som havet står inför och bygga opinion så att beslut blir tagna och åtgärder genomförda.

WWW.BALTICWATERS.ORG